

Nukleáris reaktorok élettartam hosszabbítása Ukrajnában. A szomszédoknak nincs beleszólása?

Az Espooi egyezmény alkalmazása Ukrajnában a Nukleáris reaktorok élettartam hosszabbítása során

Összeállította: Éger Ákos, Magyar Természetvédők Szövetsége, Iryna Holovko, NECU – Ukrán Nemzeti Ökológiai Központ

2015. március

Az atomerőművek környezeti és egészségügyi hatásai nem ismernek országhatárokat. A csernobili és a fukusimai atomkatasztrófák százezrek életére voltak és vannak hatással. A csernobili radioaktív szennyezés egész Európában kimutatható még napjainkban is, míg Fukusimából kiszabadult radioaktív részecskék elértek a Csendes-óceán túlsó partjára is.

Az országhatáron áttérjedő környezeti hatások vizsgálatáról szóló ENSZ EGB egyezményt - rövidebb nevén Espooi egyezményt pont azért hozták létre az aláíró államok - köztük Magyarország és Ukrajna is -, hogy az ilyen határon áttérjedő hatású tevékenységekről szóló döntések előtt (mint például az atomreaktorok üzemidő hosszabbítása) az érintett szereplők, jelen esetben országok véleményét is be lehessen építeni a döntési folyamatba.

Az atomreaktorok az idő előrehaladtával egyre nagyobb valószínűséggel romlanak el, a balesetek kockázata megnő¹. Számos olyan eleme van egy reaktornak, mely nem cserélhető, ilyen például reaktortartály és a konténment. Ez a probléma sajnos már a gyakorlatban is megjelent: Belgiumban 2 koros a 70-es években épült reaktort is (Doel 3, Tihange 2) többször le kellett állítani, mert több ezer repedést fedeztek fel a reaktortartályon². A belga atomenergia felügyelet vezetője szerint ez a

¹ Az előregedő atomerőművek élettartam-hosszabbítása: Belépés a kockázatok új korszakába, Greenpeace, 2014. március

²

http://www.theecologist.org/News/news_round_up/2758982/belgian_nuclear_reactors_riddled_with_16000_unexplained_cracks.html

probléma globális, az összes reaktort a lehető legrövidebb időn belül meg kellene vizsgálni hasonló repedések után kutatva.

Egy környezeti hatásvizsgálatnak (KHV), melybe bevonják az összes érintettet, így az espooli folyamat keretében az érintett és érdeklődő országokat is, a következő témákat kell megvizsgálnia többek között:

- alternatívák elemzése;
- a megnövekedett üzemidő okozta többlet üzemanyag felhasználás, ártalmatlanítás, hulladék elhelyezés, ennek költségei;
- nukleáris balesetek veszélyei, határon áterjedő hatásai, ezek csökkentésének lehetőségei.

Az Espooi Egyezmény és az üzemidő hosszabbítás

Az atomerőművek az Espooi Egyezmény I. függelékében szerepelnek, azaz az Egyezmény hatálya alá tartoznak:

„Hőerőművek és más égetőművek 300 megawatt vagy annál nagyobb hőteljesítménnyel, valamint atomerőművek és egyéb atomreaktorok (kivéve az olyan kutató berendezéseket, amelyek hasadóképes és szaporító anyagok termelésére, ill. átalakítására szolgálnak, és maximális teljesítményük nem haladja meg az 1 kilowatt folyamatos hőterhelést).”

Ennek alapján az Espooi Egyezmény szerint szükséges környezeti hatásvizsgálatot végezni az atomerőművekkel kapcsolatos tervezési folyamatok során: *“a kibocsátó fél biztosítja, hogy az egyezmény rendelkezéseinek megfelelően az I. Függelékben felsorolt, várhatóan jelentős mérvű ártalmas, országhatáron áterjedő hatást előidéző tervezett tevékenység engedélyezésére vagy megkezdésére vonatkozó döntés előtt környezeti hatásvizsgálatot végeznek.”³*

Az Espooi Egyezmény Titkárságának egy 2011-es döntése egyértelművé teszi, hogy a nukleáris létesítmények esetében az üzemidő hosszabbítása jelentős módosítást jelent - és hatásvizsgálat köteles -, így az Egyezmény hatálya alá tartozik. A gyakorlatban volt már példa arra is, hogy végeztek

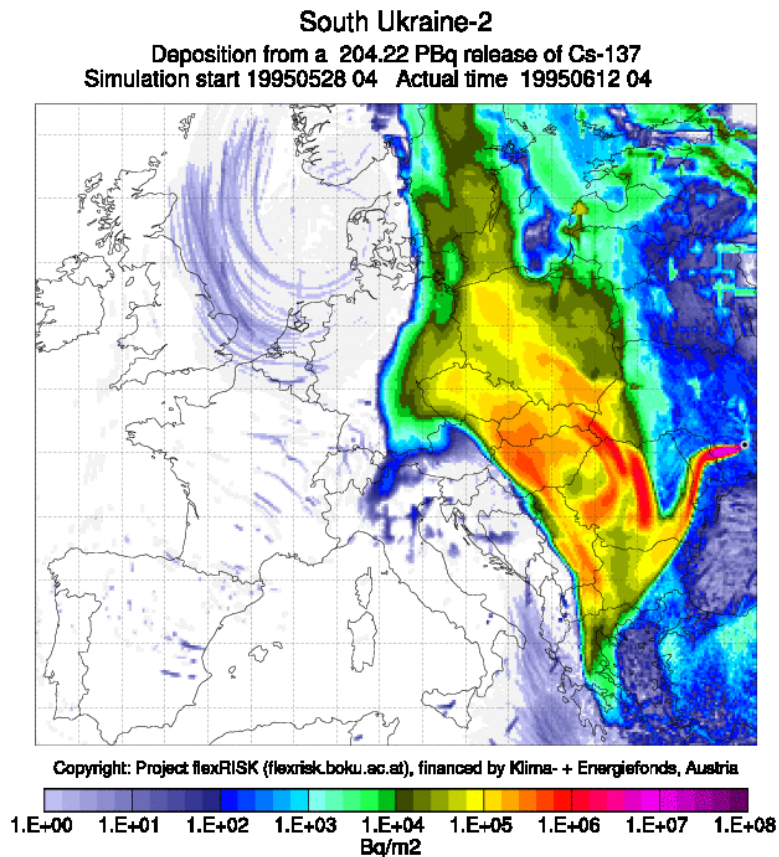
³ 2. cikk, 3. bekezdés

környezeti hatásvizsgálatot reaktor üzemidő hosszabbítása esetében (Magyarország, Belgium), de volt olyan eset is, hogy nem.

Az Egyezmény egyértelmű abban a tekintetben, hogy *“A kibocsátó fél egy olyan, az I. Függelékben felsorolt tevékenység esetén, amely várhatóan jelentős mérvű ártalmas, országhatáron áttérjedő hatást okoz, az 5. Cikkben előírt megfelelő és hatékony konzultációk biztosításának céljából a lehető legkorábban, és nem később, mint amikor arról saját nyilvánosságát tájékoztatja, bármely olyan felet értesít, amely véleménye szerint hatásviselő fél lehet.”*

Tehát Ukrajnának a lehető leghamarabb tájékoztatni kellett volna a tervezett üzemidő hosszabbításról az érintett feleket, akik nem feltétlenül csak a szomszédos országokat jelentik, hanem minden olyan felet, akit a jelentős mérvű hatás érinthet.

Ma már a modern modellező eszközökkel pontosabban meg lehet becsülni egy esetleges nukleáris katasztrófa hatását. Az alábbi képen az osztrák kutatók modellezték a Juzsnoukrajinszk városa melletti Dél-ukrajnai atomerőmű 2-es blokkjában bekövetkező baleset radioaktív szennyező hatásának terjedését a cézium-137 esetében.

Ez a modell jól mutatja a nem várt nukleáris balesetek határon áttérjedő hatását, és mutatja, hogy nem csak szomszédos országok lehetnek ennek elszenvedői.

Reaktor üzemidő hosszabbítások Ukrajnában

Ukrajnában a Rivnei atomerőmű 1. és 2. blokkja elérte már az üzemidejének végét. Ennek ellenére az ukrán kormány nem tett semmit az Espooi Egyezmény betartása érdekében, nem értesítette a lehetséges hatásviselő feleket. Az Egyezmény Végrehajtó Bizottsága egy ukrán civil szervezet beadványára reagálva azt a döntést hozta, hogy az ukrán kormány ezzel megsértette az Espooi Egyezményt.

Ukrajnában jelenleg 15 reaktor üzemel, melyből 3 érte már el a tervezett üzemidejének végét. Idén további 2 reaktornak jár le az eredeti üzemideje. Egyik a 2. blokk a Dél-ukrajnai erőműben, a másik az 1. blokk a Zaporizzsjai erőműben.

Az üzemidő hosszabbításokról az Állami Nukleáris Felügyelet dönt a rendszeres biztonsági felülvizsgálatok alapján, melyek gyengébb tartalmi és formai követelményeknek felelnek meg, mint egy környezeti hatásvizsgálat. Ezt a Rivne-i üzemidő hosszabbításokkal kapcsolatban az Espooi Egyezmény Végrehajtó Bizottsága is megállapította. Így a döntések során társadalmi egyeztetés, partnerségi folyamat sem zajlik.

Az ukrán hatóságok szerint az Espooi Egyezmény alapján született döntések nem kötelező érvényűek, és mivel Ukrajnában nem létezik környezeti hatásvizsgálat, ezért nem is szükséges ezen döntések és javaslatok végrehajtása sem. Mivel az Egyezménynek nincs szankcionáló ereje, ezért az Ukrán hatóságok eltekintenek ezen döntések végrehajtásától.

A gond az, hogy az atomerőműveket üzemeltető nemzeti vállalatnak az ENERGOATOM-nak nincs meg az anyagi forrása az üzemidő hosszabbítás miatt szükséges fejlesztésekhez, melyet az Állami Nukleáris Felügyelet írt elő. Ezért az ENERGOATOM egy 300 millió eurós hitelszerződést írt alá az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankkal (EBRD) a 15 reaktort felölelő biztonsági fejlesztés végrehajtására. Egy hasonló méretű hitelszerződést kötött ugyanezen célból az Euratom-mal, az Európai Atomenergia Közösséggel is.

Habár az EBRD Környezeti és Szociális politikájában vállalja, hogy csak olyan projekteket támogat, mely összhangban vannak a nemzetközi szerződésekkel, köztük az Espooi Egyezményel, sajnos Ukrajna esetében ez nem történik meg. Pedig egy közpénzekből működő nemzetközi intézménynek pont az lenne a feladata, hogy betartassa a nemzetközi egyezményeket, és biztosítsa az érintett polgárok és egyéb felek részvételét az őket érintő kérdésekben.

Minek kellene történnie?

A tervezett üzemidő hosszabbításról az Ukrán félnek a lehető leghamarabb értesíteni kellene az összes érintett felet.

A Dél-ukrajnai erőmű 2-es reaktorának üzemideje 2015. május 12-én lejár. Tekintve a KHV folyamat hosszúságát, ennek az értesítésnek már régen meg kellett volna történnie. Mivel ez nem következett be, az érintett országok kormányainak kell megkeresnie az ukrán kormány Környezeti és Természeti Erőforrások Minisztériumát, az Espooi Egyezmény 3. cikk, 7. bekezdése alapján, és információt kérni az esetleges határon átérő hatásokról:

„Amikor egy fél úgy véli, hogy valamely, az I. Függelékben felsorolt tervezett tevékenység jelentős mérvű ártalmas, országhatáron átterjedő hatása érintheti, és amikor az ezen cikk 1. bekezdésének megfelelő értesítés nem történt meg, az érdekelt felek – a hatásvisező fél kérésére – megfelelő információt adnak át egymásnak abból a célból, hogy megvitassák, vajon várható-e jelentős mérvű ártalmas, országhatáron átterjedő hatás.”